

Ⓔ

pam II

Prijs 10 Cent.

EEN BANIERDRAGER

DER

GERECHTIGHEID.

SIR W. HARCOURT'S REDE,

GEHOUDEN IN HET ENG. PARLEMENT (L.-H.)

OP 8 MEI 1896.

Het onrecht der Zuid-Afrikaansche Republiek
aangedaan, door een Engelsch Staatsman in een
schitterend daglicht gesteld.

'S GRAVENHAGE,

M. VAN DER BEEK.

1896.

HAR

2427

VOORBERICHT VAN DEN VERTALER.

Een mijner bekenden vertoefde dezer dagen in Londen en zond mij zijne courant toe, o. a. behelzende verslag van eene, hoofdzakelijk aan de bespreking der Transvaalsche zaken gewijde, zitting van het Huis der Gemeenten.

Vooraf hadden hem daarin de redevoeringen getroffen, gehouden door den vroegeren Minister Sir WILLIAM HARCOURT en den Heer LABOUCHÈRE, die duidelijk bewijzen, dat er toch ook in Engeland nog mannen gevonden worden, eerlijk en onpartijdig genoeg, om de handelingen van een' CECIL RHODES en zijn' handlanger JAMESON ten sterkste te veroordeelen.

Daar bij het doorlezen ook op mij die redevoeringen een zéér weldadigen indruk maakten en het mijne overtuiging is, dat bij de groote belangstelling, die alle Nederlanders voor hunne stamgenooten in Transvaal en de verhouding van de Z.-A. R. tot Engeland koesteren, de redevoering van dien oud-Minister door velen met genoegen zal worden gelezen, heb ik, in overleg met den Uitgever, Sir WILLIAM HARCOURT'S Rede in 't Nederlandsch overgezet, opdat ze daardoor zoo algemeen mogelijk bekend worde.

Moge mijne poging door het publiek gewaardeerd en de Uitgever voor zijne moeite en kosten ruimschoots beloond worden.

SIR W. HARCOURT, bij zijn optreden met toejuiching ontvangen, sprak als volgt:

Er zijn nu bijna drie maanden verlopen dat er in het Lager-Huis geen belangrijke discussie over de Zuid-Afrikaansche zaken heeft plaats gehad. Toen heeft de geachte Secretaris voor de Koloniale zaken den toenmaligen staat daarvan voor het Huis blootgelegd: wat, naar 't mij voorkomt, tot tevredenheid van beide partijen in het Vertegenwoordigend lichaam is geschied. Z.H.Edelgestr. vermeldde met betrekking tot de toekomst een en ander dat noodzakelijk moest worden onderzocht en besproken, en daartoe behoorde het beheer van de Chartered-Company en hare medeplichtigheid aan wat JAMESON'S gewelddadige inval¹⁾ wordt genoemd; hij gaf tevens te kennen dat het doel van dat onderzoek moest zijn, uit te maken of de Compagnie en haar bestuur geschikt en bekwaam genoeg zijn om met vertrouwen belast te blijven met het bestuur van haar gebied. Hij voegde er bij, en daarop komt het nu zeer aan, dat de beantwoording van deze vraag en andere in meerdere of mindere mate zou afhangen van het resultaat van het onderzoek in casu Dr. JAMESON, maar hij hechtte meer gewicht aan het gerechtelijk onderzoek te Pretoria dan aan het verhoor van Dr. JAMESON. Het onderzoek te Pretoria heeft plaats gehad, en er zijn belangrijke omstandigheden aan het licht gekomen. Wij zijn nu in 't bezit van eene kennis van feiten die daarbij geconstateerd zijn. Mijnheer de Secretaris gaf indertijd ook nog — ik behoef niet te zeggen: geheel te goeder trouw — iets hoogst belangrijks te kennen, dat van invloed kan zijn op de gedragslijn van dit Vertegenwoordigend lichaam; hij zeide nl.: „Ik geloof en weet niet beter dan dat allen, Mr. RHODES, de Chartered-Company, het Hervormings-Comité te Johannesburg en de Regeerings-Commissaris²⁾ geheel onkundig waren van Dr. JAMESON'S plannen en verrichtingen. Dat geloof ik na een zorgvuldig onderzoek van al de ingekomen verklaringen en berichten en een nauwgezet ondervragen van al de bij de zaak betrokken personen.” Tot die conclusie was hij gekomen na de verklaringen

1) „raid” = een vijandelijke inval, meest met paardenvolk gedaan, gewoonlijk om te rooven en plunderen. (Oorspronkelijk Schotsch woord.)

2) High Commissioner.

van Mr. RHODES en, naar ik veronderstel, die van de Chartered-Company gehoord te hebben. Met deze zijne verklaring (van den Staatssecretaris) vóór ons, kunnen wij, dunkt mij, niet beweren dat eene of andere partij of fractie in dit Huis der Gemeenten (Lager-Huis) in deze eenigerlei onbehoorlijke pressie heeft uitgeoefend op Harer Majesteits regeering. (*Luistert, luistert*). Het komt mij voor dat wij met betrekking tot deze zaak allen eene ~~betamelijke~~, voorzichtige en vaderlandslievende behoedzaamheid hebben in acht genomen. (*Toejuiching*). Tevens houd ik het er voor, dat ook Harer Majesteits Regeering er niet afkeerig van zal zijn den stand van zaken in Zuid-Afrika bloot te leggen zoover dit in hare macht staat. (*Luistert, luistert*). Er is heel wat voorgevallen, en de Regeering en 't vaderland hebben nu vrijwat meer gegevens verkregen dan 't geval was in Februari l.l., en 't is mijn gevoelen dat het zaak is zoowel voor de Regeering als publiek belang en recht, van Haar eene officiële en afdoende uiteenzetting van den staat van zaken in Zuid-Afrika te ontvangen. Door de opmerkingen die ik in 't midden ga brengen, wensch ik uwe aandacht te vestigen op de tegenwoordige positie der Chartered-Company in Zuid-Afrika. Het onderzoek daarnaar komt mij hoogst noodig voor, omdat het in het nauwste verband staat met de betrekkingen van de Britsche Regeering en het Bestuur der Transvaal; — in 't nauwste verband staat met de diepingrijpende betrekkingen tusschen de Engelsche en de Nederlandsche bevolking in de Kaap-Kolonie, en bijna evenzeer met onze positie in Matabeleland en Mashonaland en het geheele aan het beheer der Chartered-Company toevertrouwde gebied.

Het is volkomen waar dat, ten gevolge van de daad van Dr. JAMESON, het Gouvernement aan haar onttrokken heeft 't gezag over wat men hare militaire macht en de politie zou kunnen noemen, maar laat ons niet vergeten dat tot op dit oogenblik toe de Chartered-Company toch nog het geheele burgerlijk bestuur van hare terreinen in handen heeft. Mijnheer de Staatssecretaris voor de Koloniën heeft erkend dat er onderzoek behoort gedaan te worden naar de al- of niet-medeplichtigheid van de Chartered-Company aan den gewelddadigen inval van Dr. JAMESON. Z.H.Ed.gestr. beweerde, ongetwijfeld op goede gronden, dat de Chartered-Company en hare bestuurders niet verantwoordelijk waren voor dien inval; dat het samentrekken van de militaire macht der Compagnie aan de grenzen van de Transvaal van een onschuldig karakter was, en het ook als zoodanig was voorgesteld aan Sir HERCULES ROBINSON en den heer Secretaris van Koloniën. Men beweerde in dien tijd, dat de afgelegde verklaring hierop neer kwam dat, wat de Compagnie betrof, zij onkundig was van eenigerlei bedoeling van Dr. JAMESON ten strijde te trekken tegen de Transvaal, ten einde daar eene omwenteling te bewerken, en dat alles geschied was buiten weten en tegen den wensch van

den heer RHODES. Onder die omstandigheden berustten wij er gereedelijk in, den uitslag van het onderzoek af te wachten dat volgens H. Edelgestr. op handen was. Nu echter zijn de omstandigheden geheel anders, en door het openbaar maken van de cijferteleggrammen is het gebleken dat Z. H. Edelgestr. de zaak in een geheel verkeerd licht had beschouwd. (*Luistert, luistert*). Het openbaar maken van die telegrammen dringt het gedrag van Dr. JAMESON en zijne helpers geheel op den achtergrond. (*Toejuicing*). Datgene waarmede wij nu te maken hebben, is de handelwijze der bewindvoerders in deze, en de instructiën volgens welke zij gehandeld hebben. (*Toejuicing*). — Nu blijkt het daghelder uit die telegrammen, en ik vertrouw dit te zullen bewijzen, dat die geheele zaak in Johannesburg en in de Kaapstad is gedirigeerd geworden door de voornaamste en verantwoordelijke bestuurders van de Chartered-Company; dat zij de ware en eenige bewerkers en leiders van deze beweging zijn geweest; dat Dr. JAMESON slechts een ondergeschikt uitvoerder was, en dat wij bijgevolg met de directeuren van de Chartered-Company te maken hebben. Wat die cijferteleggrammen betreft, hunne echtheid is boven allen twijfel verheven: iedereen erkent dit; alwie deze buitengewone correspondentie, die dezen morgen is openbaar gemaakt, heeft gezien, heeft nog lang niet zijn laatste woord gesproken, zal verklaren dat de Compagnie ze niet loochent, maar ze erkent als grondslag van verdere behandeling. Er zijn een groot aantal personen in Pretoria, Kaapstad en Londen, die hadden kunnen opkomen tegen de echtheid dier telegrammen. De heer BER is in Londen, en heeft de vergadering der Chartered-Company deze week bijgewoond. Niemand heeft ook maar even beweerd dat die telegrammen niet authentiek waren, en daarom hebben wij er recht op, ja is 't onze plicht, ze als authentiek te behandelen. Wat is de Chartered-Company, en hoedanig zijn hare betrekkingen tot het Uitvoerend Bewind en de Engelsche natie? Zij is een lichaam die een gezag uitoefent haar gedelegeerd door de Britsche Kroon. Ik laat voor heden daar of deze wijze van macht en gezag te verleen, goed is of niet. Daarentrent zou heel wat in 't midden te brengen zijn. Maar zij oefent gezag uit van wege de Engelsche Kroon en behoort dus de eer der Engelsche natie te handhaven: zoodanig is hare positie. Wij, natie en Regeering, zijn verantwoordelijk voor hare handelingen; wij hebben haar met gezag bekleed en kunnen 't haar ook weér ontnemen. (*Toejuicing van de linkerzijde*). De Regeering kan naar welgevallen bevelen geven aan de Chartered-Company, en zij is gehouden die op te volgen. Zij is de verantwoordelijke vertegenwoordigster van de Britsche natie, en jegens ons, neen tegenover de geheele wereld, verantwoordelijk voor ons gedrag. Zijn hare handelingen slecht, dan worden wij onteerd, en gaan wij vrijwillig mede met zulke schandelijkheden, dan valt de schande op ons hoofd terug. En nu moet

ik — het is eene smartelijke taak, inzonderheid voor mij —, verlof vragen om uwe aandacht te bepalen bij de ware geschiedenis dier handelingen. Ieder weet, dat er te Johannesburg een lichaam bestond dat den naam droeg van Reform Committee (Hervormings-Comité). Z.W.Edelgestr. heeft 13 Febr. daarover gesproken; hij zeide toen dat het ten hoogste onwaarschijnlijk was dat iemand wie ook op 't vermoeden van den inval van Dr. JAMESON zou zijn gekomen, omdat niets op de gedachte had kunnen doen brengen dat het bestaan of de handelingen van het Hervormings-Comité zouden leiden tot een' gewapenden opstand. Ik behoef de redenen die Z.W.Edelgestr. aanvoerde, niet breedvoerig te herhalen. Het mythisch verhaal aangaande dat Reform Committee kwam daarop neer, dat het eene rechtmatige vereeniging was tot het verkrijgen van wettige opheffing van grieven. Men dacht dat het bestond uit een aantal onafhankelijke Uitlanders die niets anders bedoelden dan langs vreedzamen weg hervormingen te verkrijgen; dat de Chartered-Company vreemd was aan wat het deed of gedaan had, ofschoon zij mogelijk sympathiseerde met zijne bedoelingen, en dat Dr. JAMESON's vijandelijke inval het toevallige resultaat was van eene edelaardige opwelling om van eene vreedzame bevolking beledigingen en geweldpleging af te wenden. Dat was het sprookje dat de vrienden der Chartered-Company en hare organen in de Pers (*toejuiching van de linkerzijde*), het Britsche publiek hebben op de mouw willen spelden. Laat ons de ware toedracht van de zaak eens nagaan zooals zij in de door mij genoemde telegrammen te lezen staat. Het zal u duidelijk worden dat deze loffelijke en zoo volkomen wettelijke beweging was bestuurd en door telegrafisch verkeer en finantielen steun bevorderd geworden van uit de bureaux der Chartered-Company in de Kaapstad, onder begunstiging van den Eersten Minister der Kaapkolonie (*luistert, luistert*), en dat zij daarbij gesteund werden door al de hulpbronnen die der De Beers-Company en der Gold Fields-Company in Pretoria ten dienste staan: eene samenzwering die ten doel had door een' opstand gewapenderhand de Regeering van een' vreedzamen en bevrienden Staat omver te werpen. Er is naar mijn gevoelen voor ieder' rechtschapen mensch iets onuitsprekelijk afkeerwekkends in de ellendige, nietswaardige moraal en de gemeen huichelende taal dier berichten (*Luistert, luistert*). Het is een vuil en walgelijk tafereel van geldmakerijen, zucht naar absolute heerschappij (Imperialisme); gij kunt er niet van zeggen, gelijk de Romeinsche Keizer: *n o n o l e t*¹⁾: er gaat eene allermiselijkste lucht van beurspeculatie van uit. De geheele spreekmanier is die van den makelaar in aandeelen (compagnies-agent); men zou bijna in den waan geraken het prospectus van

1) Het stinkt niet.

een troepje „bookmakers”¹⁾ te lezen. (*Gelach en toejuiching van de linkerzijde*). Men leest van eene „flotation”; dat woord beteekent hier een gewapend opstand; eene „flotation” van „de nieuwe compagnie”; „de bijeenkomst der aandeelhouders”; van „de zwakke deelgenooten”, d. w. z. de personen die niet gereed zijn om deel te nemen aan de onwettige onderneming, of er ten minste kwalijk aan durven. Dan zijn daar „de vreemde aandeelhouders”. Wie zijn dat? Dat zijn de directeuren der Chartered-Company, de helden waarvan er meer aanbod dan er vraag naar is. Voorts wordt de De Beers-Company ten tooneele gebracht. Ik geloof dat er heel wat onverdiende hoon en smaad is uitgestort over de hoofden van die lafhartige en verraderlijke Uitlanders, die de roofridders in den steek lieten. (*Luistert, luistert*). De beschuldiging tegen hen ingebracht, is in den grond deze, dat zij zich niet konden noch wilden laten drijven door omkoopelij en allerlei andere middelen, om meê te doen aan een’ opstand tegen de Regeering, die de groote meerderheid wenschte te doen vallen. Waarlijk, zij zijn behandeld als CANNING’s arme messenslijper, als nietswaardige tobberds die door geenerlei grieven tot wraakneming konden worden gedreven, en daarop werden zij in de Engelsche Pers en elders aan de kaak gesteld als lafhartige verworpelingen, omdat zij zich niet wilden laten vinden tot hetgene de Directeuren van de Chartered-Company van hen verwachtten. Laat ons die telegrammen eens goed bekijken, en zien van wie ze afkomstig zijn. Het eerste telegram waarop ik uwe aandacht wil vestigen, is dat van „STEVENS, Cape Town, 13 Dec., aan Kolonel RHODES.” STEVENS is, naar ik zeker meen te weten, een der Secretarissen van de Chartered-Company in de Kaapstad, en hij zegt (telegrafheert): „Dr. JAMESON dringt er per telegram sterk op aan dat de bijeenkomst der aandeelhouders niet zal worden uitgesteld; laat J. H. HAMMON” — deze is een der invloedrijkste leden van het Hervormings-Comité — „zwakke deelgenooten doen weten dat alle uitstel hoogst schadelijk en bedenkelijk is. Dr. WOLFF zal de redenen ten volle blootleggen in eene vergadering van Directeuren.” Dit telegram is van 13 Dec., eene veertien dagen vóór den inval, . . . een inval die een uitvloeisel was van eene opwelling ten gunste van in gevaar verkeerende vrouwen en kinderen. (*Gelach*). De „bijeenkomst van aandeelhouders” was de bijeenkomst die er te Johannesburg moest gehouden worden, en het is heel opmerkelijk dat Dr. WOLFF de man was die door de Chartered-Company afgezonden was of werd om hare bedoelingen aan de „zwakke deelgenooten” te Johannesburg bloot te leggen. Nu volgt het tweede telegram, van den 19ten, ’s namiddags, van „BEIT, Cape Town, aan LIONELL PHILLIPS, Johannesburg,” (de heer BEIT is een van de werkzaamste Directeuren der Chartered-Company): „HAMMOND telegrafeert dat de

1) Liederen die bij wedrennen e. d. geld slaan uit dulle weddenschappen enz.

beoordeeling van de belangen der Compagnie moet wachten tot mijne komst. Kan nu niet komen wegens gezondheidstoestand. Telegrafeer waar de knoop zit ¹⁾. Het zaakje ging niet zoo vlot als BEIT en de Chartered-Company wenschten. Dan komt er een zin die tamelijk onverstaanbaar is; ik zal maar niet beproeven hem eenigszins begrijpelijk te maken. BEIT was de man die den opstand met geld steunde en bevorderde. Dan krijgen we: „HAMMOND, Johannesburg, aan C. J. RHODES,” — dat is de heer CECIL RHODES, Eerste Minister van de Kaapkolonie, Hoofd-Directeur van de Chartered-Company — „kan zonder BEIT de respectieve belangen niet behandelen; de bevordering van de zaken moet worden uitgesteld tot zijne komst.” Er was naar CECIL RHODES getelegrafeerd over de te nemen financiële maatregelen. Nu volgt er een zeer belangrijk telegram van „WOLFF, Johannesburg, aan BOBBY WHITE, Pitsani.” — Dr. WOLFF is de officiële agent van de Chartered-Company. — Hij telegrafeert aan den ambtenaar te Pitsani: „Wil u doen weten dat ge terstond Majoor RALEIGH GREY last geeft zoodra mogelijk tweemaal honderdduizend (stuks van) zijne overtollige ammunitie aan GARDNER F. WILLIAMS te zenden.” Ik heb vernomen dat deze heer in dienst staat bij de DE BEERS mijnen in Kimberley, en dat deze hem de ammunitie zou doen toekomen. „Er zal wel geen uitstel plaats hebben.” Men verwachtte nu den 18^{den} Dec. dat de opstand, waarvoor die wapenen moesten gezonden worden, onmiddellijk zou plaats hebben, en zij moesten van de DE BEERS mijnen komen. Allereerst moest wat Dr. JAMESON kon verschaffen, naar die mijnen, en van daar naar Johannesburg worden gezonden. Dan volgt er een telegram als volgt van HARRIS, Cape Town (dit is de heer HARRIS wiens aangevraagd ontslag als Hoofd-Secretaris van de Chartered-Company heden is bekend gemaakt): „HARRIS, Cape Town, aan JAMESON, Pitsani. RHODES zegt: zend me terstond een geregistreerd afschrift van dien brief van CHARLES LEONARD.” Dit punt is van zeer veel gewicht: de leden van het Lager-Huis zullen zich misschien herinneren, dat er, toen JAMESON's inval plaats had, een brief verscheen, schijnbaar, of naar men beweerde, geteekend door zekere personen in Johannesburg die Dr. JAMESON om hulp smeekten wegens het gevaar waarin zij verkeerden. Laat ons de geschiedenis van dien brief eens nagaan. HARRIS telegrafeert om een afschrift daarvan, en daarop komt er 21 December een telegram van kolonel FRANK RHODES aan „Charter” (d. i. blijkbaar de Chartered-Company te Cape Town): „Wees zoo goed aan C. J. RHODES te berichten dat de president niet gaat alvorens per brief eene speciale uitnoodiging te hebben ontvangen.” Z.H. Edelgestr. zette ons gisteren uiteen, — wat, naar ik geloof,

1) „Where is the hitch”. Dit „hitch” is blijkbaar opzettelijk gekozen als dubbelzinnige term, daar 't o. a. ook kan beteekenen een punt waar men heentrekt. Beteekent ook: hindernis.

de meesten reeds ontdekt hadden, — dat „voorzitter” Dr. JAMESON moest beteekenen. Let nu eens op deze woorden: „wij allen hebben bepaalde toezegging gedaan dat op den dag der onderneming ¹⁾ gij en hij op weg zullen gaan,” (gij beteekent: Mr. CECIL RHODES, en hij: Dr. JAMESON); d. w. z. dat de Eerste Minister van de Kaapkolonie, de president van de Chartered-Company, moest deelnemen aan die zaak en op het tooneel verschijnen als assistent en bevorderaar van dien opstand. (*Verscheidene leden*: „ga voort”). „Wij allen hebben bepaalde toezegging gedaan dat op den dag der onderneming gij en hij op weg zullen gaan. Daar moeten wij volstrekt niet van afwijken, daar velen die geteekend hebben, zich op die verzekering verbonden hebben aandeelen te nemen.” Dit is de manier waarmee de Compagnie op dreef werd geholpen (*Toejuicing*). „Indien brief noodig, kon die nog gezonden worden, maar er was overeengekomen dat het document door J. A. STEVENS gezonden, voldoende was, en dat gij verantwoordelijk zijt voor het vertrek van den president.” Deze woorden zijn gericht tot den heer RHODES zelv’ door zijn broeder, kolonel Frank-Rhodes, en hij deelt hem mee dat de nieuwe vennootschap is tot stand gekomen, en de aandeelen van dit van opstand uitgaand en tot opstand leidende lichaam geplaatst waren op de verzekering dat CECIL RHODES met Dr. JAMESON aan de expeditie zouden deelnemen, en dat een brief overbodig was, omdat het vertrek van JAMESON van CECIL RHODES zelv’ afhing. „Gij zijt verantwoordelijk voor het vertrek van den president. Het is van groot belang dit goed te doen uitkomen.” — Dan, 21 December: „HARRIS, Cape Town” — dat is weér rechtstreeks van de Chartered-Company: „BEIT heeft aan LIONELL PHILLIPS gisterenavond getelegrafeerd om aan te dringen op het tot stand brengen van de nieuwe Compagnie. Gij moet dat lezen opdat ik Dr. JAMESON van raad kunne dienen.” Daarop: „HARRIS, Cape Town, 21 December, aan JAMESON, Pitsani. — A. BEIT heeft aan LIONEL PHILLIPS getelegrafeerd om de nieuwe compagnie met den meest mogelijken spoed tot stand te brengen. Ik heb in denzelfden geest aan Kolonel F. A. RHODES getelegrafeerd.” — Waarom? Waarom werd er zulk een spoed gemaakt? Omdat „President CRÜGER is op zijn terugweg.” Dat wil zeggen, dat er met het tot stand brengen van de vennootschap snel moest worden doorgedaan, dewijl men vernomen had dat President CRÜGER weldra terug zou zijn en men dus geen tijd te verliezen had om den opstand te doen uitbreken. Den 23^{en} telegrafeert HARRIS van de Kaapstad aan Kolonel RHODES te Johannesburg: „A. BEIT heeft aan LIONEL PHILLIPS per telegraaf verzekerd dat de President op weg gaat

1) „Flotation”: weér een opzettelijk gebruikt dubbelzinnig woord (to floate — ook flote — a company is: eene vennootschap vormen, tot stand brengen.

zoodra de Compagnie is tot stand gekomen; geen uitnoodiging noodig." Natuurlijk was die brief, die in Engeland de grondslag (het uitgangspunt) van JAMESON's inval werd genoemd, aldaar en toen bedriegelijk bijeengeflanst door hen die den opstand hadden voorbereid, en het voorwendsel dat de gewelddadige aanval op grond van die uitnoodiging heeft plaats gehad, wordt gelogenstrafft door de zooeven medegedeelde telegrammen zelve. Nu komt het belangrijkste van alles, het telegram van Maandag den 23^{en}, de eerste dag der week waarin de aanval op Johannesburg plaats had. Het luidt: „Van HARRIS, Cape Town, aan JAMESON, Pitsani." (Dit zijn de rechtstreeksche bevelen door den hoofdagent der Compagnie aan Dr. JAMESON gegeven, om op Johannesburg los te gaan). „De vennootschap (Compagnie) zal a. s. Zaterdagavond te 12 uur tot stand gebracht zijn. Men is er zeer op gesteld dat gij niet op weg gaat vóór 9 uur. Zorg dat de telegraaf niets meldt." Dat was het bevel regelrecht uitgegaan van den Eersten minister van de Kaapkolonie aan Dr. JAMESON om Zaterdag te middernacht te beginnen en de telegraaf af te snijden. En waarom? Antwoord: „We vermoeden dat de Transvalers achterdocht beginnen te krijgen." Ziehier de orders: „HARRIS, Cape Town, 24 December, aan JAMESON, Pitsani: „We vertrouwen ten volle („freely" zal hier wel moeten beteekenen „fully") dat dit Zaterdag zal geschieden. Want Dr. WOLFF heeft de ondertekenaars in veel verbeterde stemming verlaten." Hun zendeling, Dr. WOLFF, had dus, naar 't schijnt, in Johannesburg eene veel gunstiger stemming weten te brengen, en het liet zich aanzien dat het oogenblik om den slag te slaan, gekomen was. Den 26^{en} telegrafeert HARRIS aan Kolonel RHODES: „Gister zijn er vanwege¹⁾ de De Beers Consolidated Mine vijf diamanten gezonden." Elkeen weet hoedanig de allesbeheerschende invloed en macht in de De Beers Consolidated Mine zijn. Verder: „Kolonel RHODES, Johannesburg, 26 December, aan CHARTER." Dit is ook een merkwaardige datum. De Commissie²⁾ zal opgemerkt hebben dat er Maandag, Dinsdag en Woensdag door CECIL RHODES, vertegenwoordiger van de Chartered-Company, onophoudelijk orders werden gegeven om den aanval te bewerkstelligen en de telegraaf af te snijden, en dat hem zelfs 't uur van beginnen was opgegeven. Maar Donderdag 26 December ontvangt hij een telegram: „Het is onvermijdelijk de vorming van de nieuwe vennootschap uit te stellen." Het komt van Johannesburg; — en mede 26 December: „HARRIS, van Cape Town, aan JAMESON, Pitsani, het volgende van Kolonel RHODES:" — hij herhaalt het telegram, en zegt: „Ge moet u stil houden tot ge nader van ons hoort. Al te gewaagd. Heel jammer." Zoodanig is de boodschap aan Dr. JAMESON van uit het hoofdkwartier der Chartered-Company. Gelieft in 't oog te houden dat de bevelen niet herroepen worden: men gelast hem

1) from kan ook zijn: uit.

2) van onderzoek.

V.

diligent te blijven tot zij hunne zaken in Johannesburg op den gewenschten voet hebben gebracht. Al verder: JAMESON, Johannesburg, aan JAMESON, Pitsani, 26 December: 't Is volstrekt noodig de flotation (vorming der nieuwe maatschappij) uit te stellen wegens onvoorziene, geheel onverwachte omstandigheden, en tot dat wij van C. J. RHODES eene plechtige verklaring hebben dat men het gezag der Keizerlijke Regeering¹⁾ buiten de zaak zal laten." Ik zal niet trachten hiervan eene nadere verklaring te geven; het Huis zal in het Blue Book de mededeeling dienaangaande vinden, door Rhodes gedaan vóór de inval plaats had. Sir HERCULES ROBINSON stelt het in 't licht: „Zondag 29 December 1895 kreeg ik een bezoek van Sir GRAHAM BOWER, die mij mededeelde dat alle uitzicht op een' opstand te Johannesburg vervlogen was. Het was, gelijk de heer RHODES opmerkte, als eene nachtkaars uitgegaan”²⁾. De kapitalisten die de zaak finantiëel steunden, hadden het hijschen van de Britsche vlag tot eene conditie sine qua non³⁾ gemaakt. Wie waren die kapitalisten? (*Luistert, luistert*). „Dezen eisch verwierp de National Union, terwijl zij in een manifest zich voor 't vestigen van eene republiek verklaarde. De verdeeldheid had de onderneming geheel in duigen doen vallen, en men was van oordeel dat de leiders der National Union nu vermoedelijk hun best zouden doen om er zoo goed mogelijk bij President Krüger af te komen." Dit strookte niet best met het telegram van HARRIS, 27 December, aan JAMESON, Pitsani: „Gij moet geduldig afwachten en ik zal doen al wat ik kan, maar ik begin te bemerken dat onze aandeelhouders in de Matabeleland-concessie heel andere lui waren dan die in de Secheland-zaak." Er werd niets herroepen. Men trachtte nog steeds ijverig en volhardend den opstand te doen uitbreken. — Ik kom nu tot wat ik als het allerergste van de gansche zaak beschouw. Er is een telegram van HARRIS, 27 December, aan JAMESON, Pitsani, in antwoord op een telegram van Dr. JAMESON. Dit laatste telegram bezitten we wel niet, maar we kunnen toch den hoofdinhoud uit het antwoord opmaken. Men bemerkt duidelijk dat Dr. JAMESON, toen men hem zeide vooreerst maar eene afwachtende houding aan te nemen, gevraagd heeft welk een verklaring hij moest geven omtrent het samentrekken van eene krijgsmacht te Mafeking, en ziehier wat de heer CECIL RHODES aan Dr. JAMESON in den mond gaf om zijne aanwezigheid aldaar te kunnen verklaren: „de heer RHODES ontkent (keurt niet af); niet te berispen dat we 600 man te Pitsani bijeengetrokken hebben. Wij houden eene revue over de Britsche gewapende Politie om ze bij voorkomende gelegenheid

1) Koningin VICTORIA draagt wat de Koloniën betreft sedert eenige jaren den titel van Keizerin.

2) In 't Engelsch staat er eigenlijk: als een vochtige voetzoeker.

3) Eene voorwaarde waarvan zij alles lieten afhangen.

doeltreffend te kunnen verdeelen, en is men zoo dwaas, te denken dat ge de Transvaal bedreigt: dat kunnen wij niet helpen. De Britsche gewapende Politie zal te Mafeking de helft minder kosten dan in Matabeleland, en de paarden sterven niet. Wij moeten ook, gelijk ge weet, een zeker deel Britsch-Zuid-Afrikaansche Politie steeds bij de hand hebben volgens overeenkomst met het Keizerlijk Gouvernement."

Dit praatje¹⁾ nu moest Dr. JAMESON opdisschen, en 't is precies 't zelfde praatje dat den Secretaris voor de Koloniën en aan Sir HERCULES werd verteld om hun zand in de oogen te strooien wat betreft het karakter van de expeditie, en alzoo misleidde de Eerste Minister in "de Kaapkolonie den Regeerings-Commissaris en 't gouvernement van de Kaapkolonie ten opzichte van vermelde samen-trekking van troepen en tevens de Regeering in 't vaderland, gelijk ons bekend is uit het verslag dienaangaande, 13 Febr. door den Secretaris van Koloniën uitgebracht. Het is onmogelijk deze zaak te beschouwen, de valsheid en 't bedrog te zien waarmeê zij van 't begin tot het eind werd volbracht, zonder haar hartgrondig te veroordeelen. — 28 Dec. „HARRIS, Cape Town, aan JAMESON, Pitsani. Gij hebt het volkomen bij 't rechte eind wat de oorzaak van 't uitstel van de nieuwe combinatie („flotation") betreft, maar CHARLES LEONARD en HAMILTON, van de Star, berichten ons dat men in Johannesburg niet op heeft met oproerige bewegingen." Neen, dat had men zeker niet. Zij waren van 't begin tot het eind louter voedsterlingen van de machinatiën van dit syndicaat²⁾, van de Chartered-Company, in verband met de goudspeculanten te Johannesburg en in de Kaapkolonie. „Laat ons, wanneer ge Kapitein MAURICE HEANY hebt bezocht, telegrafeeren wat hij oordeelt. We mogen geen fiasco hebben." En dit op denzelfden dag waarop de Eerste Minister van de Kaap den Regeerings-Commissaris berichtte, dat alles mislukt en uit was! terwijl hij Dr. JAMESON per telegraaf verzoekt MAURICE HEANY's oordeel te vragen, er bijvoegende: „wij kunnen geen fiasco hebben," blijkbaar met de bedoeling dat hij moest doorgaan wanneer Kapitein MAURICE HEANY hem er toe aanmoedigde. Wat zou een fiasco zijn? Het mislukken van een' gewapenden aanval op eene bevriende Regeering? (*Toejuiching*). Nu, op dien zelfden 28sten Dec. telegrafeerde Dr. JAMESON aan WOLFF, den vertegenwoordiger der Chartered-Company te Johannesburg: „Kom mij volgens afspraak opzoeken voordat gij Dinsdagavond 9 uur vertrekt: dan kunnen wij uitmaken wat de beste bestemming zal zijn." Welke bestemming? Iedereen weet, dat de kwestie was of zij naar Johannesburg of regelrecht naar Pretoria zouden optrekken. Dit was de edelaardige

1) Gerust zou men kunnen zeggen: dit sprookje.

V.

2) Eene vereeniging van personen, bekleed met de macht om zekere belangen voor te staan, rechten te handhaven, eene zaak te beheeren enz.

V.

veldtocht die ten doel had de te Johannesburg in gevaar verkeerenden te beschermen en te redden! (*Toejuicing*). — 28 Dec.: „HARRIS aan JAMESON. LIONEL PHILLIPS telegrafeert aan A. BEIT het volgende: Het is onvermijdelijk de oprichting van de nieuwe Compagnie („to delay the flotation”) uit te stellen. Dringen de vreemde onderteekenaars (subscribers) er toch bepaald op aan, dat die terstond plaats hebbe, voorkom dan eene geheele mislukking.” Wie waren de vreemde onderteekenaars? Het syndicaat te Kaapstad dat voortdurend trachtte de personen te Johannesburg voor de onderneming te winnen. Al verder: „Dr. JAMESON aan S. A. JAMESON, Johannesburg: Dr. WOLFF zal wel denken aan de snijding op afstand.” Ik vermeen dat dit zal hebben moeten beteekenen het afsnijden van de gemeenschap met de Kaapstad, ten einde, zoo mogelijk, het gezag van het Britsche Gouvernement machteloos te maken om deze onwettige onderneming te keer te gaan.” Eindelijk: „De politie van Britsch Bechuanaland is reeds op weg; waarborg reeds gegeven.” Dat is het laatste van die telegrammen. Ik heb hier maar één ding bij te voegen, namelijk betrekkelijk de manier waarop de daad, nadat ze begaan was, door den Hoofd-Directeur der Chartered-Company werd behandeld. Ziet hier de brieven op blz. 117 van het Bluebook. Er is een brief onder van den Staats-Keizerlijken Secretaris, Sir GRAHAM BOWER, aan den heer CECIL RHODES, gedateerd 30 Dec., den Maandag na het vertrek van de militaire macht: „Wat betreft” — zoo luidt het — „de mededeeling mededeeling die gij mij den vorigen avond te 11 uur hebt gedaan, dat Dr. JAMESON van plan was dien avond de Transvaal met eene krijgsmacht binnen te dringen om leven en eigendom te Johannesburg te beschermen, is mij opgedragen door Z.H. Edelgestr. den Staats-Commissaris, u te doen weten dat de handeling van Dr. JAMESON door harer Majesteits Regeering als onwettig wordt veroordeeld; dat de schending van 't gebied van een' bevrienden Staat den dader in de hoogste mate strafbaar maakt, en dat, daar zulk eene daad eene verbreking van het charter is, zij waarschijnlijk het intrekken daarvan zal tengevolge moeten hebben.” (*Toejuicing*). Wilt nu vooral ook de volgende woorden opmerken: „Ik ben dezen morgen verscheidene malen aan uw kantoor geweest om u Zijner Excellentie's instructies strekkende tot het onmiddellijk terugroepen van Dr. JAMESON te doen geworden, maar, voor zoover men weet, is u op geen enkel bureau van openbaren dienst of op een der kantoren van de Britsch-Zuid-Afrikaansche Compagnie geweest.” Dien dag was dus, nadat de heer CECIL RHODES vernomen had dat de expeditie onder weg was, deze heer, Eerste Minister van de Kaapkolonie, tevens aan het hoofd staande van de Chartered-Company, ver te zoeken; hij was buiten bereik van den Staats-Commissaris of eenig ander die Dr. JAMESON mocht willen tegenhouden of zijne onwettige onderneming trachten te keeren. Dienzelfden dag komt er nog eene mededeeling van den

Staats-Secretaris der Kaapkolonie aan den heer CECIL RHODES, luidende: „Daar gij heden niet in Cape Town geweest zijt, verzoekt de Staats-Commissaris mij, u den volledigen inhoud van een Kabeltelegram mede te deelen, heden morgen van den Staats-Secretaris ontvangen, en gedateerd 29 Dec.”.

Dat was dan 't middel geweest waardoor de heer CECIL RHODES den Staats-Commissaris had belet tusschen beide te komen tot het voorkomen van de schending die er nu plaats had van de staatswetten, van de rechten en 't gebied van een' bevrienden Staat, en van de eer der Engelsche natie. Dit is de eenvoudige geschiedenis van dit bedrijf, en ik durf beweren dat het de plicht is van het Lager Huis en van de Regeering, het uit te spreken wat ons onder deze omstandigheden te doen staat. De toestand is nu hemelsbreed verschillend van dien waarin wij 13 Februari verkeerden met de gegevens die wij toen hadden. De staat van zaken is verschrikkelijk. Ik kan ten volle de moeielijkheden nagaan die hij meëbrengt. Ik kan Z.H.Edelgestr. verzekeren dat het geenszins mijne bedoeling is, noch, naar ik geloof, die van eenig lid van dit Huis, zijne positie nog moeielijker te maken dan zij reeds is. (*Toejuiching*). Wij hebben vertrouwen gesteld en dit getoond, in de wijze waarop hij deze geheele zaak behandeld heeft. (*Toejuiching*). Hij heeft een' moed en eene vastberadenheid in deze betoond, zijner positie waardig, (*hernieuwde toejuiching*), want het is volkomen waar en daartoe strekt het bestaan van dit Vertegenwoordigend Lichaam, dat wij deze zaak, zoo diep ingrijpend in de belangen en de eer van ons land, ten aanschouwen van 't land behooren te behandelen. JAMESON's inval en de daarop gevolgde opstand in Matabeleland hebben de toekomst van 't land grootelijks geschaad, zoo niet vernietigd (*Luistert, luistert*); zij hebben velen onschuldigen 't leven gekost. De betrekkingen tusschen Engeland en de Regeering der Transvaal en van den O. V. T. zijn door 't geen er heeft plaats gehad op de schandelijkste manier benadeeld. Erger nog! er is daardoor een haat opgewekt in de Kaapkolonie en in geheel Zuid-Afrika, die hoogst gevaarlijk is voor ons Koloniaal gezag. Dit zijn de gevolgen van wat er gedaan is. Door geheel Zuid-Afrika heen is er een gevoel van wantrouwen opgewekt ten aanzien van de goede trouw en rechtschapenheid van hen die tot hiertoe 't Britsch bestuur hebben in handen gehad. Englands goede naam is geschandvlekt vóór de geheele wereld door hen aan wie 't Britsch gezag was toevertrouwd; — en nu is de vraag: wat behooren wij in dezen staat van zaken te doen? (*Luistert, luistert*). Z.W.Edelgestr. heeft van den beginne af erkend dat er een volledig en grondig onderzoek moet plaats hebben naar den Status (toestand) en 't gedrag van de Chartered-Company, hare staatkundige inrichting en die van hare voortzetting. De geschiedenis van Chartered-Companies zonder contróle overgelaten aan haar eigen goeddunken, maakt geen gunstigen indruk. Men

heeft ze gekenmerkt als zeer geschikte werktuigen tot goedkoopere uitbreiding van heerschappij. Men heeft beweerd dat zij een middel zijn tot het verkrijgen van macht zonder verantwoordelijkheid en van rijkdom zonder 't maken van kosten; maar we zouden wel eens kunnen bevinden dat wij daarvoor een' te hoogen prijs betalen. Geene macht of gezag ter wereld is er of ze brengen verantwoordelijkheid mede. 't Is een feit, dat van den beginne af deze gelukzoekers op 't gebied van heerschappij en territoir een' sterken familietrek gemeen hebben met wat men in 't krijgvoeren van vroeger' tijd Kapers noemde. De Kaapvaart is door de meeste volken afgeschaft, omdat ze meestal ontaardde in zeeroof. („Nee, neen.”) Wat ontkent gij? (De heer S. BOWLES: het eene en het andere). Het Edelachtb. lid voor King's Lynn is eene autoriteit wat zeeroof betreft. (*Gelach*). Intusschen, dit is eene gewichtige, veelomvattende kwestie voor later. Ik dring er niet op aan deze heden te behandelen. Het Parlement moge ze voor goed uitmaken: dit kunnen we afwachten. Ik werp ook voor heden de vraag niet op, of het octrooi van de Chartered-Company moet worden gehandhaafd, al ware 't maar voor 't tegenwoordige; maar, gesteld zij moet blijven bestaan, zijn we dan verantwoord met haar bestuur in de handen te laten van hen die hunne macht zoo schandelijk hebben misbruikt? Hieromtrent wensch ik de meening van de Regeering te vernemen. Wat zoudt gij zeggen en wat zoudt gij doen, als een of ander Hoofd van Bestuur in 't Rijk, in zijn gebied dat zich over de gansche wereld uitstrekt, zich aan een dergelijk wangedrag had schuldig gemaakt? Gij weet zeer goed, dat gij den gouverneur van welke kolonie ook — en feitelijk heeft de Chartered-Company het gouvernementchap, wettelijk onder charter toevertrouwd, van die uitgestrekte landstreek, zoo groot, meen ik, als Frankrijk en Engeland te zamen, — zoudt ontslaan, of minstens oogenblikkelijk schorsen. Gij zoudt hem niet langer 't bewind van een groot deel van Harer Majesteits gebied en de belangen der bewoners ervan toevertrouwen. Gij zoudt gevoelen, dat ge u zelven zoudt onteeren als ge 't bleef doen. Gij kunt eene beslissing hieromtrent niet verdagen of uitstellen. Het lot der Chartered-Company kunt ge later beslissen; dat kan een geschikt onderwerp zijn voor een Parlements-Commissie, maar de vraag is hier: wie moet voor 't oogenblik het aan de Chartered-Company gedelegeerd gezag uitoefenen? Dat is eene kwestie van onmiddellijke behandeling voor het Uitvoerend Bewind. Het heeft zijn gezag reeds getoond door aan de Chartered-Company een groot deel van hare macht te ontnemen, en het behoort tot zijn werkring en zijne bevoegdheid, te handelen met en ten opzichte van de personen die nu namens de Chartered-Company optreden. Toen de heer RHODES Engeland verliet, liet hij zijne aanvraag om ontslag in de handen van de Chartered-Company hier achter. Waarom? (*Luistert, luistert.*) Omdat hij van al de feiten afwist; omdat hij

begreep, dat ze wat vroeger of later bekend zouden worden, en hij alsdan onmogelijk zijn' post zou kunnen behouden. De procureur ¹⁾ der Company heeft in een' brief geconstateerd, dat de staat van zaken waarop men het had toegelegd, werkelijk was ontstaan. Hij zegt: „Gelijk ik Donderdag aan den Raad heb verklaard, herinnerde de heer RHODES mij in Februari voor dat hij uit Engeland naar Rhodesia terugkeerde, aan de aanvraag om ontslag door hem bij den Raad ingediend, en machtigde mij om hem 't nemen van dat ontslag aan te kondigen als er aanleiding toe kwam,” en tevens zegt genoemde procureur der Company, na op ontvangst van telegrammen geoordeeld te hebben dat er nu aanleiding was: „Ik betreur het ten hoogste, dat mij zulk eene zware verantwoordelijkheid is opgelegd, maar ik gevoel dat het mijn plicht is, strookt met de belangen der Compagnie, en overeenkomstig is met wat ongetwijfeld de wensch van den heer RHODES zou zijn als hij hier was, nu officieel zijne aanvraag tot ontslag als hoofdbestuurder bij u in te dienen.” Hij begreep dus dat hij dit doen moest, en deed het. Maar ik kan mijne verbazing niet verzwijgen over 't gedrag van een zeker aantal heeren die zich den Raad van Bestuurders der Chartered-Company te Londen noemen. (*Luistert, luistert*). Wat doen zij? Zij gaan beraadslagen over de vraag, of de heer RHODES na ontvangst van die telegrammen hoofdbestuurder der Company aan de Kaap zal kunnen blijven. Zij zeggen te aarzelen om het ingediend ontslag van de heeren RHODES en BEIT aan te nemen alvorens met eerstgenoemde gecorrespondeerd te hebben, en besluiten dienaangaande den heer RHODES te telegrafeeren. Dat was op 1 Mei. Zij blijven werkeloos aarzelen; den 4^{en} Mei pas konden zij er toe besluiten RHODES eene boodschap te zenden. Een aardig stel heeren om het bestuur van zulk een groot land toe te vertrouwen! (*Toejuiching*). Zoo gaat het deze gansche week door: de heeren vergaderen en kunnen maar niet tot een besluit komen. Ik kan niet zien dat er iets te overleggen viel. (*Gelach*). Alwie deze correspondentie leest, zal tot deze conclusie komen. De groote moeielijkheid is nu, uit te maken in wier handen gij dit bewind zult neerleggen, want er schijnen mij twee soorten van personen te bestaan, de eene soort bekwaam maar niet eerlijk, en eene tweede soort, namelijk: van eerlijke maar geheel onbekwame lui. (*Toejuiching*; 't lid Sir E. ASHMEAD-BUTLET roept uit: „Wie zijn er oneerlijk?”) Wat doen zij, terwijl zij het ingediende ontslag in handen hebben? Wat zou de Raad van iedere gewone vereeniging doen als 't hun bekend werd dat hun hoofdbestuurder ²⁾ met de uiterste minachting tegenover hen had gehandeld, hen buiten alles latende wat hij van zins was te doen, het vertrouwen in hem gesteld had geschonden, hunne fondsen voor onwettige

1) Solicitor.

2) Managing director (uitvoerend hoofddirecteur).

doeleinden had misbruikt, de geheele zaak hun toevertrouwd, in gevaar had gebracht, en hij zijn ontslag indiende? Zouden zij eene week hebben laten voorbijgaan alvorens 't aan te nemen, en zouden zij aan dien hoofddirecteur getelegrafeerd hebben: „Wat denkt ge ervan?” (*Gelach*). [Letterlijk: welk een kijk hebt ge er op?”] Maar de Directeuren van de Chartered-Compagnie dachten niet, en ze vragen wat de heer RHODES denkt. [Letterlijk: hadden er geen kijk op en vragen, welk gezicht die heer er op had]. (*Gelach*). Zelfs toen zij zijne opinie hadden vernomen, namelijk: dat hij maar maar liever niet zag dat zijn ontslag werd aangenomen, zelfs toen hadden zij nog volstrekt geen kijk op de zaak, en gingen den heer Secretaris voor de Koloniale Zaken vragen wat zijn inzicht was. (*Gelach*). En dit is nu de Raad waaraan het bestuur van zulk een uitgestrekt gebied in Zuid-Afrika is toevertrouwd, en die de in zulk een groot gevaar gebrachte situatie moet helpen red- den. (*Toejuiching*). Nu is de vraag: Wat moet de Regeering doen? Ik waag het Z.H. Edelgestr. in overweging te geven of, indien de Chartered-Company moet blijven bestaan — ik weet welke moeie- lijkheden er zouden ontstaan wanneer men ze terstond op zijde schoof — wij ze onder 't beheer en bewind van bekwame en ver- trouwbare personen moeten stellen, naar mijne meening geenszins de personen die nu die zaken besturen en beheeren. (*Toejuiching*). Daghelder is 't, dat tot hertoe de Chartered-Company eigenlijk niemand anders geweest is dan de HH. RHODES en BEIT. Zij heb- ben de figuranten in 't vaderland behandeld als nulliteiten met wie niet te rekenen viel. Op dit oogenblik is de heer RHODES de Hoofd- Directeur ¹⁾ der Compagnie in Zuid-Afrika, met onbeperkt gezag bekleed, behalve wat de politie betreft, en zelfs te dezen aanzien bemerk ik uit de instructiën gegeven aan Sir RICHARD MARTIN, dat de Rhodesische vrijwilligers nog meer of min onder 't gezag van de Compagnie staan, die nog steeds de officieren aanstelt. Vroe- ger heb ik gezegd, en ik herhaal 't, dat de heer RHODES in zijne handelingen niet bestuurd is geworden door persoonlijke win- of geldzucht. (*Toejuiching*). Zeker, maar heerschzucht kan iemand even ver van den goeden weg afbrengen als gouddorst. (*Toejuiching*), en, helaas! hier vinden we beiden in 't spel. (*Toejuiching*). Ik zal niet beweren dat de personen die hem omringden, vrij waren van deze invloeden: ik vrees maar al te zeer het tegendeel. Waarlijk, de geest die al de handelingen in deze karakteriseert, is die van mammon, „Mammon, den laagsten,” zegt MILTON, „der gevallen enge- len.” Beschouwt gij nauwkeurig wat er gedaan is, dan zult gij, ge- loof ik, erkennen dat het naar waarheid geteekend is. Ik heb met diep leedwezen waargenomen wat ik moet noemen de ontarding van den toon der Pers in zedelijk opzicht. (*Luistert, luistert*). Dit is, naar mijne meening, de gevaarlijkste en leelijkste trek van al wat

1) Managing director.

er heeft plaats gehad. Ik heb zien vergoelijken, verdedigen, prijzen zelfs, handelingen waartegen 't gemoed van ieder rechtschapen mensch in opstand komt; ik heb herhaaldelijk een beroep zien doen op de laagste en vuilste aandriften om 't publiek over te halen een' staat van zaken zonder protest te aanvaarden, waartegen ieder met afschuw moet opkomen. Weinige dagen geleden zag ik in ons voornaamste dagblad een' brief, onderteekend: „Festina lente”, waarin werd aanbevolen den heer RHODES te laten aanblijven als bestuurder en beheerder van dit Regeeringsbelang. En waarom? Omdat men begreep, dat de heer RHODES alleen de onderneming tot een gewenscht einde kon brengen, en men heeft meermalen gezegd dat geld te beleggen in de Chartered-Company op 't zelfde neerkwam als eene levensverzekering op het hoofd van den heer RHODES te nemen. Wat men ten opzichte van zijn leven heeft gezegd, is nu toepasselijk op zijn ontslag. De heer RHODES is het meest geldswaardige stuk uit den inboedel van de Compagnie. Ziehier een woord dat de Compagnie kenschetst: „Er zal,” — zoo luidt het, — „dan nog meer grond zijn voor de klacht hunnerzijds” — er wordt bedoeld: de aandeelhouders — „dat de vooruitzichten voorshands van de Compagnie in den laatsten tijd eene verandering hebben ondergaan, die het tot eene buitengewoon moeilijke taak zal maken, personen van aanzien en bekwaamheid te vinden, geneigd om bij een' hervormden raad de betrekking van directeur te aanvaarden.” Ik houd het ook voor heel waarschijnlijk. Verder in den brief: „Bij den aanvang van het jaar verkeerde de Compagnie in een' finantiëel krachtigen toestand. De uitgaven door den Matabelen-opstand veroorzaakt en de schade-loosstelling waarop men waarschijnlijk aanspraak zal maken wegens den inval van JAMESON, vertegenwoordigen een' last die genoemde sterke positie reeds heeft doen plaats maken voor benauwende vooruitzichten van groote geldelijke verlegenheid. Bij vroegere gelegenheden had de heer RHODES uit eigen beurs bijgedragen om aan finantiëele moeilijkheden het hoofd te bieden; meer dan eenmaal had hij groote sommen betaald die de aandeelhouders anders hadden moeten bijpassen. Ook de heer BERT, zegt men, „vertegenwoordigt een' finantiëelen steun die bij de aanstaande crisis van het grootste belang voor de maatschappij kan zijn.” 't Komt er dus niet op aan wat de personen in deze doen, noch welke hunne eigene maatschappelijke beteekenis is. Zij hebben geld! Volgens mijn gevoelen is een der ergste ergerlijkheden in deze zaak waarop wij onze aandacht moeten vestigen, deze, hoe wij zien hoezeer die vloekwaardige dorst naar goud den geest van het Engelsche volk verkankerd heeft.

De wereld zal er van gewagen als zij ziet hoe wij handelen. Handhaaft gij de Chartered-Company onder 't bestuur van de personen die hier gehandeld hebben, hoe zult ge tot eene redelijke en vriendschappelijke schikking kunnen geraken met de Regee-

ring van de Transvaal en President KRÜGER? Hoe kunt gij na de behandeling door hem ondergaan van hen die de macht van den Staat uitoefenen die zich zijn suzerain noemt, er over klagen dat hij naar hulp van elders uitziet? („O, o!” en *toejuiching*). Moet hij door zijn suzerain worden aangevallen en de aanvallers in hun gezag gehandhaafd, hoe kunt ge verwachten tot eene redelijke schikking te komen? (*Luistert, luistert*). Welk uitzicht hebt gij op 't herstellen van den vrede in de Kaapkolonie tusschen de beide rassen, wanneer gij de personen handhaaft die dezen haat tusschen hen hebben doen ontstaan? Ik zie in de dagbladen van heden vermeld, dat er kans bestaat tot het vormen van eene RHODES-partij in de Kaapkolonie. Onderstel dat dit gebeurde, wat zoudt gij doen, en wat zou 't u baten? Zult gij de lieden die den heer Staats-Commissaris, den vertegenwoordiger der Britsche Kroon, behandeld hebben gelijk SIR HERCULES ROBINSON behandeld is geworden door den afgetreden Eersten Minister van de Kaapkolonie, weder daarheen te zenden om leiders van die partij te worden? (*Luistert, luistert*). Laat de Eng. Regeering eene dergelijke handeling ongestraft, behandelt zij die als iets onbetekenends, welk eene heerlijke les in openbare zedelijkheid geeft gij dan aan onze koloniën! Durft gij beweren dat het Lagerhuis en de Regeering zulke personen en zulk een geest van zijn en doen onverschillig voorbijgaat, — dat zij moeten zeggen: „nu ja, als we 't hun te lastig maken, laten we er geld bij zitten, dan trekken we aan 't kortste eind: laat ons daarom maar vergeven en de zaak schikken,” — dan verklaren we daarmee aan onze koloniën, ja aan de geheele wereld, dat de drijfveer van onze handelingen niet anders is dan: „maakt dat ge geld op zak hebt”¹⁾, onder de leus: uitbreiding van het Rijk en verbreiding van de beschaving (*Toejuiching*). Welke uitwerking zal dit in ons Rijk hebben? Ik weet niet, of de schade door genoemde personen aan Zuid-Afrika berokkend, te herstellen is, maar er staat op 't oogenblik heel wat meer dan Zuid-Afrika op het spel: het karakter dat overal in de wereld het Britsche Rijk zal dragen, (*Toejuiching*), het karakter van het Parlement zooals 't zich openbaart in den geest waarin het zulke zaken behandelt, het karakter van het Engelsche Gouvernement, dat het gezag toegekend heeft en de macht bezit om het in te trekken of met zulke handelingen maar genoeg te nemen. Zoudt gij meenen, dat onze houding in deze de ernstige aandacht niet tot zich trekt van de geheele wereld? Weet gij niet dat het dergelijke handelingen zijn die onzen vijanden aanleiding, ja recht geven om ons den diep beleedigenden naam van PERFIDE ALBION in 't aangezicht te werpen? (*Toejuiching, en gelach van de tafel der ministers*). Wat antwoordt ge er op? Durft ge beweren dat de handelin-

1) CHAKESPEARE (Othello): „Put money in thy purse.”

gen uit die telegrammen openbaar geworden, niet snood zijn? Zult ge ze straffen of ze door de vingers zien? Van 't besluit dienaangaande zal het oordeel afhangen dat de wereld over ons zal vellen. Wat ons te doen staat, volgens mijne meening, is, door de wijze waarop wij 't voorgevallene behandelen, duidelijk te doen blijken dat wij niet begeeren onze heerschappij uit te breiden of schatten te verzamelen *per fas et nefas* ¹⁾, door bedrog, valsheid en omkooprij; maar dat, wanneer wij bemerken dat het door ons toegekende gezag misbruikt, en ons vertrouwen geschonden wordt of is, wij zulke wandaden als strijdig met onze beginselen ten sterkste veroordeelen, wat het ons ook moge kosten. Wij verkeeren onwedersprekelijk in een' hoogst moeilijken toestand, en daar is maar één veilige uitweg: ons te gedragen als eerlijke menschen (*Toejuiching*), onzen vijanden te bewijzen dat wij boven alles wenschen oprecht te werk te gaan en ons een rechtschapen volk te betoonen vóór 't oog der gansche wereld. Dat is, naar mijn gevoelen, de hoofdgedachte, de alles-beheerschende overweging die onze gedragslijn in deze moet aangeven. Dien uitweg, 't staat aan onze Regeering dien te openen. Wij vertrouwen vast, dat zij dezen eenvoudigen plicht zal volbrengen zonder vrees, zonder voorliefde voor wien ook, zonder aanzien des persoons. Z. H. Edelgestr. heeft, gelijk ik reeds gezegd heb, moed en vastberadenheid in deze aangelegenheid getoond (*Toejuiching*). Wij wenschen hem te steunen, en ik twijfel er niet aan of wij zullen, bij de volledige kennis die hij nu bezit en de zware verantwoordelijkheid die er op hem rust, al die verklaringen ontvangen waarop wij aanspraak mogen maken en die wij zoo dringend behoeven. (*Toejuiching*).

1) Door allerlei, slechte zoowel als goede middelen.